

VUCSETA ZOLTÁN

Ahol nem fúj a változás szele

A rendészet – így a rendőrség – sorsának alakulására kétségkívül nagy hatással van a kiválasztás és a képzés, amely a jövő rendőreit „gyártja” és ruházza fel azokkal az elsődleges értékekkel, amelyek nagyban befolyásolják a későbbi pályafutásukat. Mint rendőr tiszthelyettesek képzésével foglalkozó szakemberek, rálátásom nyílik a bekerülés és a rendőrképzés stratégiai irányaira, amely kétségkívül a rendészeti igazgatás jövőjéről alkotott „borúlátó” verziót vizionálja.¹

Cikkemben, amelynek alapja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudomány Kar mesterszakának hallgatójaként írt dolgozatom, elsősorban terjedelmi korlátok miatt nem áll szándékomban komplex elemzést nyújtani a rendészeti tiszthelyettesképzés stratégiai és gyakorlati irányairól. Annak csupán egy primer szegmensét, a bekerülést kívánom bemutatni. A képzési tevékenység kétségkívül nagyban függ a kiválasztott személyek hozott értékeitől, illetve a választási szempontrendszerétől, amely álláspontom szerint nem csupán nem közelít, hanem több ponton kifejezetten távolodik a közöséget szolgáló rendészet megvalósulásától.

Mint a szolgáltató modell elkötelezett híve, igyekszem konstruktív kritikával megközelíteni saját munkámat is, de fontos megjegyezni, hogy a jelenlegi felvételi eljárási szabályrendszer teljes mértékben központosított, így sem az egyes rendészeti szakközépiskoláknak, sem az ott oktató hivatásos állományú rendőröknek vagy pedagógusoknak nincs meghatározó mozgásterük a felvételi módszerek és tartalmak alakításában.²

A toborzás

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (a továbbiakban: rendőrség) központi, területi és helyi szakszervei jellemzően nem foly-

¹ „A pesszimista forgatókönyv szerint erkölcsi válság felé haladunk, amelyben a morális fékek elveszítik korábbi jelentőségüket. A szolidaritás és a tolerancia helyett a mindenki harca mindenki ellen korszaka tér vissza. A korlátlan büntetőhatalom visszaépítése történik, olyan felfogás alapján, amely a human értékeket a gyengeség jeleiként utasítja el.” Finszter Géza: A rendőrség joga. ORFK, Budapest, 2013, 97. o.

² Példáim a Szegedi Rendészeti Szakközépiskola oktatójaként szerzett tapasztalataimat mutatják be.

atnak aktív toborzó tevékenységet³, e feladatot elsősorban a rendészeti szakközépiskolákra bizzák. Ennek következtében a különböző pályaválasztási kiállításokon nem aktív rendőrök, hanem a rendészeti szakközépiskola oktatói és hallgatói vesznek részt, így az érdeklődők elsősorban a rendőrképzésről kapnak képet, nem a rendőri hivatásról. A pályaválasztók ilyenkor különféle bemutatókat is láthatnak, amelyek elsősorban a rendőrség legitim fizikaierőszak-monopóliumát hivatottak demonstrálni (tömegoszlató felszerelés, fegyverek, kényszerítő eszközök és azok használata, testi kényszer alkalmazása). Kétségtelen, hogy a „civil szféra” számára ezek érdekes momentumok, de még egyetlen fórumon se hallottam, hogy „Gyere rendőrnék, mert itt segíthetsz másokon”.

A toborzó tevékenység aktivitása nagyban befolyásolja a felvételre jelentkezők minőségi paramétereit, de az elmúlt nagyjából egy évtizedben tapasztalható többszörös túljelentkezés – be kell ismerni – kényelmessé tette az érintett szerveket, így nem folytattak kiemelkedően aktív tevékenységet e téren. Sajnos, saját tapasztalataim alapján kijelenthetem, hogy napjainkra ez erős minőségromláshoz vezetett a felvételre jelentkezők körében, elsősorban a szellemi képességek terén. Megmutatkozik ez a hallgatók általános műveltségi szintjén, társadalmi helyzetén és egyéb készségek és képességek terén. (A szóbeli és írásbeli kommunikáció szintje sok esetben messze elmarad a minimálisan elvárhatótól: helyesírási hibák, alapvető kommunikációs fordulatok mint köszönés, kérdés-válasz, íráskép, rendezettség, stilisztika stb.)

Önmagukban a rendészeti szakközépiskolák nem képesek propagandatevékenységgel változtatni a jelentkezők, illetve a később felvett hallgatók minőségi mutatóin, hiszen ők nem két iskolai tanévre, hanem hosszú távra kívánnak tervezni a rendőrséggel.

A felvételi eljárás

A rendészeti szakközépiskolákba történő felvételhez a jelentkező felvételi eljáráson vesz részt, ez után – összességében alkalmas minősítés esetén – a megszerzett pontszámok alapján nyerhet felvételt az intézményekbe.⁴

³ A különböző társadalmi fórumokon történő megjelenés sokkal inkább nevezhető bünnmegelőzési vagy egyszerű bemutató tevékenységnek.

⁴ Érdekes szabály, hogy a felvételi pontszámot minden iskola maga határozza meg, így két iskola közül valamelyikbe kevesebb ponttal is be lehet kerülni, vagy több szerzett ponttal kiesni a felvételi eljárásból.

Az eljárás – a jogszabályi környezet változásainak követésén túl – hosszú ideje változatlan. (Holott azért az „ideális rendőrrel” szemben támasztott követelmények meglehetősen sokat változtak napjainkra.)

A felvételi eljárás – dolgozatom szempontjából – főbb elemei:

- felvételi egységcsomag kitöltése és benyújtása,
- kifogástalanéletvitel-ellenőrzés,
- szakmai irányultságú általános műveltségi írásbeli vizsga (teszt) és fizikai (erőnléti) alkalmassági vizsgálat,
- egészségi és pszichológiai alkalmassági vizsgálat,
- alkalmasság- és pontmegállapítás.

A felvételi egységcsomag

Dolgozatom szempontjából az egységcsomag mindössze egyetlen olyan dokumentumot tartalmaz, amely említésre méltó. Az első nyilatkozatban⁵ a jelentkező vállalja: a tanulmányai befejezése után az ország területén bárhol az országos rendőrfőkapitány által meghatározott szervnél a végzettségének megfelelő hivatásos beosztást és a kinevezésétől számított két évig a szolgálat ellátását.

A nyilatkozat egyrésztől nem valósul meg, hiszen a kinevezés az elmúlt években minden alkalommal már a tanulmányok befejezése előtt megtörtént.⁶ Másrésztől azonban sokkal fontosabb tényező, hogy a felvett fiatal felnőtt nem tudja, hogy később hol fog dolgozni, így a jövőjének tervezése meglehetősen aggályos. Az utóbbi évek tapasztalatai egyértelműen azt mutatják, hogy a rendkívüli fluktuáció miatt a kinevezés többségében a fővárosra és Pest megyére koncentrálódik. (Kivétel ez alól a schengeni ellenőrzésre „felerősített” határrendész állomány.)

Ez esetben egyértelműen megállapítható, hogy a gyakorlatra vezényelt vagy frissen végzett rendőr tiszthelyettes egy számára idegen, a megszokott paraméterektől teljesen eltérő (például vidéki kis faluból a fővárosba) közegben fog szolgálatot teljesíteni, így nem tekint magára annak a társadalomnak a részeként, nem érzi sajátjának a közösséget és annak biztonságát sem, jellemzően elvágyik onnan.

⁵ Jelenleg: Tájékoztató a 2014/2015. tanévben induló rendőr szakképzés felvételi követelményeiről és eljárási rendjéről 2014/5. 1. sz. nyilatkozat.

⁶ Ennek elsődleges indoka feltehetően a jelenlegi kormányzat rendőri létszámnövelésre vonatkozó igényeinek részbeni kielégítése volt.

A szolgáltató és a közösségi rendészet egyik fontos alapköve a helyi közösséggel való azonosulás és az így kialakuló segíteni akarás. (Jó példa erre a korábbi határőrség határőrizeti tevékenysége, amikor is a járőrök voltaképpen a saját lakóhelyükön védték a meghatározott értékeket, ráadásul úgy, hogy közben, érthető okból, a helyi lakossággal való maximális együttműködésre törekedtek.)

Az utóbbi évek kinevezési (és leszerelési) tendenciái egyértelműen alátámasztják azt az aggodalmat, hogy az idegen környezetbe kényszerített rendőr nemcsak hogy nem azonosul az elvárt társadalmi szerepével, hanem kifejezetten negatívan éli meg azt, így (is) gátolva a modern kori szolgáltató rendészet kialakulását.

Kifogástalanéletvitel-ellenőrzés

A nemrégiben bevezetett ellenőrzési eljárás számos jogi és erkölcsi aggályt felvetett már, dolgozatomban azonban egy sokkal gyakorlatiasabb megközelítést választottam. Az eljárás bevezetése előtt a rendvédelmi szervekhez jelentkező civilek hasonló eljáráson estek át, a neve környezettanulmány volt. Ezt minden esetben a lakhely szerint illetékes rendőri szerv végezte, jellemzően a helyi körzeti megbízott útján. A környezettanulmány során a helyi rendőr feltérképezte a – már egyébként is ismert – családot és a jelentkező életvitelét, megvizsgálta a személyt és a környezetét, majd erről jelentést készített a felvételizető szervnek. A leglényegibb különbség az volt, hogy az ellenőrzést olyan rendőr végezte, aki kiválóan ismerte a helyi viszonyokat, nagy valószínűséggel ismerte a jelentkezőt és annak családi környezetét is. Napjainkban a kifogástalan életvitel ellenőrzését a Nemzeti Védelmi Szolgálat területi szerve végzi, amelynek tagjai nem ismerik a helyi viszonyokat, ellenőrzésük elsősorban informatikai adattárakon alapul, amely nem képes valós képet mutatni az ellenőrzöttről. Egy jellemzően tizen-nyolc-húsz éves jelentkező esetében még nem a vagyoni viszonyok, az esetleges bűnözői kapcsolatok lesznek elsődlegesen relevánsak, hanem sokkal inkább a szülői környezet, a korábbi bántalmazásból fakadó hatalomvágy, a családon belüli alkoholista életmód, a kábítószer-fogyasztásra való hajlam és hasonló tényezők. A jelentkező motiváltságának felmérése azonban továbbra is elmarad.

Szakmai irányultságú általános műveltségi írásbeli vizsga és fizikai alkalmassági vizsgálat

A felvételi eljárás során a képzőintézményekben a leendő hallgatók általános műveltségi tesztet töltenek ki. Nevével ellentétben ez a teszt mindössze két

fő összetevőre épül: történelmi ismeretek és közjogi általános ismeretek. A felvételi eljárásból teljesen hiányzik az intelligenciafelmérés, a valós általános műveltség felmérése, sőt voltaképpen motivációmérés sem történik. Külön érdekesség, hogy míg ezen a teszten legfeljebb száz pont szerezhető, addig egy kiváló fizikai felmérő eredménnyel százhuszonöt ponttal szaporodik a vizsgázó összpontszáma. Figyelembe véve, hogy a jelentkezők túlnyomó többsége érettségi után álló, átlagosan húsz év körüli fiatal, kétségtelenül nem okoz nekik nehézséget a maximális pontszámot megszerezni a fizikai felmérésen, így általános tapasztalat, hogy az elméleti tesztre nem is készülnek túl komolyan. A teszt szintén nem méri sem az írásbeli, sem a szóbeli kommunikációs készséget, ami álláspontom szerint súlyos hiányosság. Ha figyelembe vesszük, hogy a rendőri munkavégzés túlnyomó többségében kommunikációból áll, és csak elenyésző mértékben kerül előtérbe a fizikai rátermettség, egyértelműen aránytalan a pontozás. A kompetenciaalapú képzés során a fizikai állóképesség mint elvárt kompetencia az egyik legkönnyebben fejleszthető (kifejleszhető) készség, így a felvételi eljárásban történő túlhangsúlyozása, véleményem szerint, teljesen indokolatlan. (Bár kétségtelenül gyors és könnyen mérhető eljárás ez a felvételiztető intézmény számára.)

Egészségi és pszichológiai alkalmassági vizsgálat

A két vizsgálati eljárás közös tulajdonsága, hogy mindkét esetben a felvételiző alkalmas vagy nem alkalmas minősítést szerezhet, többszintű értékelés nincs. Az egészségi vizsgálat dolgozatom szempontjából nem releváns, hiszen bármilyen rendőrségi modellben elengedhetetlen a megfelelő egészségi állapotban lévő rendőr. (Véleményem szerint a felvételi eljárás egyik legbiztosabb alapokon nyugvó vizsgálata ez, rendkívül ritka, hogy csak később derüljön fény valamiféle rendellenességre.)

A pszichológiai alkalmassági vizsgálat azonban már fontos kérdéseket vet fel a témában nem szakavatott hivatásos rendőrökben. Bár a pszichológiai végzettségű szűrészemélyzet meg van győződve a vizsgálat hatékonyságáról, oktatóként számos esetben kell élnünk felülvizsgálati kérelmekkel, illetve többször találjuk osztályfőnökként úgy – már az oktatás időszakában –, hogy a hallgató értékrendje nem összeegyeztethető egy modern rendőrség szemléletével (a hallgató nyíltan rasszista, nem tiszteli a társait, nem vallja az alapvető emberi értékek és jogok védelmét, viselkedése kiszámíthatatlan, agresszív és hataloméhes stb.). Laikusként azt gondolom, a nagy hibaszázalék oka, hogy a vizsgálatok „tömegeljárás” elvén történnek, vagyis a vizsgálató nem is-

meri meg az eljárásban részt vevő személyt, csupán teszteredmények alapján „ítélkezik”, ez azonban nem nyújt kellő szűrőhatást. Szintén érdekes, hogy a tesztek mellett az elvárt eredménymutatók sem változtak hosszú évek óta, vagyis a szűrés szempontjából az „ideális” rendőr pszichológiai mutatói a mai napig ugyanazok. Nem tisztem a pszichológiai területen dolgozó szakemberek munkáját megítélni, de azt gondolom, hogy a kor szellemének megfelelő rendőrkiválasztás folyamán szükséges további paraméterek mérése is, ráadásul az elvárt szint sem lehet ugyanaz (például lojalitás, erőszakra való hajlandóság, empátia, irányító szellem stb.).

Alkalmasság és pontmegállapítás

A felvételi eljárás az alkalmasság megállapításával zárul, ez pozitív eredmény esetén pontszám-megállapítás is. Az összpontszám alapján az intézmények meghatározzák saját ponthatárait, amikor is „felvett”, „tartalék” és „fel nem vett” listát állítanak fel. Korábban említett érdekesség, hogy a felvételi ponthatár iskolánként változik, így a teljesen központosított eljárás itt megváltozik, ebből fakadóan az iskolákba történő felvétel nem azonos felkészültséget igényel minden esetben.

A felvett hallgatók tanulmányaik megkezdése után esnek át legelőször olyan kompetenciamérésen, amely már vizsgálja a leendő rendőr motivációját, a családi ráhatást a pályaválasztásra, az emberi jogok ismeretét és tisztelétét. A kompetenciamérésen nincs alkalmatlan minősítés, ha a felmérő – aki jellemzően a jövőbeni osztályfőnök, pszichológusi irányítás mellett – problémát talál, az adott kompetenciát fejlesztendőnek minősíti.

A tanulmányok tényleges megkezdése előtt a hallgatók egy hónapos alapfelkészítő programon esnek át, amely napi 12 órás, elsősorban fizikai és katonai jellegű (alaki foglalkozások, akadálypálya stb.) terhelés. Az alapfelkészítő program egy kifejezetten militáris, már-már megalázó, rendkívüli pszichés terheléssel járó tréning, amely – bár kétségtelenül alkalmas a nem kellően elszánt hallgatók eltávolítására – már e korai fázisban kialakítja a tanulóban a katonai, harci szemléletet, az egyirányú kommunikáció megalázkodásig terjedő elfogadását és a parancs gondolkodás nélküli végrehajtásának reflexét.

A hallgatók, mire ténylegesen megkezdik tanulmányaikat, már nem mernek interaktívan részt venni a tanórákon, félnek az előljáróktól (oktatóktól), és nem is érzik szükségét annak, hogy gondolkodjanak, inkább afféle „robotként” tanulnak és vesznek részt az elméleti és a gyakorlati foglalkozásokon.

Összegzés és javaslatok

Az előbbieken igyekeztem rámutatni arra, hogy már a „rendszerbe” bekerüléskor sem vesszük kellően figyelembe a szolgáltatói attitűd kialakításának szükségességét. Mint láttuk, oly fontos paraméterek figyelembevétele marad el, mint a korábbi tanulmányi eredmény, a kommunikációs készség, a motiváltság és a jelentkező tényleges helyzetének megismerése.

Álláspontom szerint mind a toborzás, mind a felvételi eljárás tekintetében átfogó reform szükséges, csak így lehetséges az oktatás során kialakítani a jövő rendőreiben azt a fajta szemléletet, amely később egy szolgáltató, közösség szempontú rendőrség alapját adja. (Természetesen ehhez elengedhetetlen lesz az oktatás reformja is!)

Toborzás terén kétségtelenül szükséges a rendőrség aktívabb tevékenysége. Nem elegendő az iskolai nyílt napokon megjelennie a területi szerv néhány egységének egy-egy látványos bemutató erejéig, de szükséges a területi és helyi szervek aktív jelenléte az általános és középiskolákban is. Fontos, hogy a rendőrség – és azon belül akár a képzőintézmények is – azokat a fórumokat használják, amelyeken a célkorosztály is jelen van. Napjainkra vitathatatlan a közösségi média hatalma, ám a rendőrség és annak szervei továbbra is határozottan elzárkóznak e platform használatától. Szintén kívánatos a rendőrségről alkotott állampolgári kép megváltoztatása is, ez közvetetten elősegíti a toborzó tevékenység sikerét is. Álláspontom szerint az erőszak hatalmán és annak jelképein túl egyre fontosabb hangsúlyozni a segítő attitűdöt, a csapathoz tartozást, illetve megteremteni a szervezeten belüli, képesség szerinti szabad horizontális és vertikális mozgást.

A felvételi eljárásban szükséges megteremteni annak a lehetőségét, hogy a jelentkező már ott jövőképet kapjon, például azzal, hogy konkrét rendőri szerv vállalja a későbbi foglalkoztatását. Ha ezt nem képes kínálni a rendőrség, járható út lehet például az a külföldi példa, amikor is az iskolából kikerülő hallgatók képességeik, teljesítményük és tanulmányi eredményeik alapján egy pontszámot kapnak, amelynek alapján országos rangsor készül. A központi szerv a feltöltendő státusokról listát készít, erről pontszám szerinti sorrendben választhatnak a hallgatók, így tanulmányaik során is fenntartható a motiváció, hiszen később ez határozza meg a beosztásukat, a beosztási helyüket és a szakterületüket.

A felvételre jelentkező fiatal esetében a kifogástalan életvitel ellenőrzése, álláspontom szerint, továbbra is helyi szintű rendőri feladat. A már hivatásos állományúak esetében hatékony lehet a Nemzeti Védelmi Szolgálat, jelen

esetben azonban a szempontrendszer is teljesen más. A korábbi megoldás – amikor is a helyi közösséggel legszorosabb kapcsolatban álló rendőr végezte az ellenőrzést – továbbra is megállná a helyét.

A felvételi eljárásban szükséges megszüntetni a fizikai felmérő túlhangsúlyozottságát, annak pontarányát a valós szükségletekhez igazítani (mondjuk az elérhető összpontszám huszonöt–harmincöt százalékára).

Mindenképpen elengedhetetlen a korábbi eredmények – így különösen az érettségi – figyelembevétele és pontozása.

A szellemi képességek felméréséhez olyan – feltehetően a jelenleginél bonyolultabb – komplex vizsgálat szükséges, amely a rendőri munkához elengedhetetlen képességeket reálisan tudja mérni (intelligencia, kombinációs készség, logika, döntéshozatal, elhivatottság, motiváció). Véleményem szerint nem indokolt a történelmi tudás előtérbe helyezése, ehelyett sokkal fontosabb például a kommunikációs ismeretek és készségek felmérése. (Külföldi országok is alkalmaznak helyesírási és kommunikációs teszteseteket felvételi eljárásukban.)

A pszichológiai alkalmasság vizsgálatokor szükséges, hogy az érintett szakemberek felülvizsgálják a modern rendészeti szakemberrel szemben támasztott pszichológiai jellegű követelményeket, és az azok mérésére alkalmazott teszteseteket.

Álláspontom szerint a felvételi eljárás végén – akár a pszichológus, akár rendőri vezetők részéről – elengedhetetlen egy mélyreható személyes elbeszélgetés, amelyen már figyelembe veszik az eljárás eredményeit. Megjegyzem, a privát szférában, komolyabb cégek esetében (sőt egyebek között az Európai Unió intézményeinél is) az elbeszélgetés esik a legnagyobb súllyal latba a felvételi eljáráson.

Kiemelten fontosnak tartom, hogy már a kiválasztáskor is előnyt élvezzen azon mutatók értékelése, amelyek később megalapozhatják egy közösségi, szolgáltatói attitűd kialakulását. Természetesen ennek megvalósulása önmagában nem vezet szemléletváltáshoz a teljes szervezetben, mindazonáltal az alulról építkezés elvét követve már itt szükséges elkezdni a szakmai munkát, amelyre később az oktatás és a konkrét munkavégzés is alapozható.

Reményeim szerint a rendőrség mielőbb felismeri a változás szükségességét és tevékenysége során elősegíti a kívánatos szemlélet kialakítását.